

פתיחה

"התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים: בתלמוד, בשמיעת האוזן, בעריכת שפתים, בבנית הלב, באימה, ביראה, בענוה, בשמחה, בשמוש חכמים, בדקדוק חברים, ובפלפול התלמידים, בישוב, במקרא, במשנה, בטהרה, במיעוט שינה, במיעוט שיחה, במיעוט סחורה, במיעוט תענוג, במיעוט שחוק, במיעוט דרך ארץ, בארץ אפים, בלב טוב, באמונת חכמים, בקבלת היסורין, המכיר את מקומו, השמח בחלקו, והעושה סייג לדבריו, אינו מחזיק טובה לעצמו, אהוב, אהב את המקום, אהב את הבריות (ויש גורסים אהב את הצדקות), אהב את התוכחות, אהב את המישרים, מתרחק מן הכבוד, ולא מגיס לבו בתלמודו, ואינו שמח בהוראה, נושא בעול עם חבירו, מכריעו לכף זכות, מעמידו על האמת, מעמידו על השלום, מתיישב לבו בתלמודו, שואל ומשיב, שומע ומוסיף, הלומד על מנת ללמד, הלומד על מנת לעשות, המחכים את רבו, המכוון את שמועתו, האומר דבר בשם אומרו".

במ"ח דברים - התורה נעשית ש"ל" תורה דיליה"

ידוע מרבינו הגר"א זצ"ל: כשם שבעולם החולין והמסחר כאשר אדם רוצה לקנות סחורה ממפעל או חנות כל שהם הרי בכל מקום ישנו את אופן התשלום שבו נהוג לשלם, כגון במזומן או באשראי, וכמו כן בכל מדינה קיים המטבע הלאומי שלה שרק באמצעותו ניתן לקנות בזה המקום, הדבר נכון גם בנוגע לקנין התורה. כשהמשנה מנתה "מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם" הכוונה בהם ולא בזולתם, כי אלו בלבד דרכי קנין שלימות התורה, אין דרכים חילופיות בכדי לקנות את התורה ולהשתלם בה!

לכל קנייה - "מעשה קניין" שונה

כעין דברים אלו כתב הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל (במשנת רבי אהרן ח"א עמ' סה) בשם הגאון רבינו הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל: אפשר להשיג השגות בתורה רק כפי גודל ההכנה במעלות אלו שהתורה נקנית בהם. וכשם שמצינו סוגים שונים של קנינים שלכל אחד מהם מעשה הקנין הראוי לו, לדוגמא: "האשה נקנית בשלושה דרכים בכסף בשטר ובביאה" (קידושין דף ב.), ואם לא עשה את אחד מאלו אף שהתגורר כל ימיו עם אשה, מעולם היא לא נקראה "אשתו", ומאידך גיסא אדם שקידש אשה באחד מן הדרכים הראויות לה אף שמיד עזב את המקום ולא נודעו עקבותיו - כל ימיה של אותה אשה היא קרויה "אשתו", משום שעשה בה מעשה קנין המועיל לקנותה.

כן הוא הדבר במי שחסר לו באחד מקנייני התורה אין התורה נקנית "תורתו" ובהכרח יחסר לו בהשגות בתורה, כי לא תתקיים התורה אצלו, וגם לא יכון לאמת.

מי שכומד תורה ולא השיג את קנייני התורה דומה הוא לפועל נקיין!

עוד הוסיף דרך משל: פועל נקיין בארמון גדול העוסק שנים רבות במלאכתו נאמנה, אשר לא קיים אדם בעולם שמכיר כל חדר וכל פינה נסתרת במבנה הגדול ואפילו לבעלי הארמון אין היכרות כה מעמיקה כמו שיש לפועל פשוט זה. אך כשתעלה השאלה מי הוא בעל הבית על הארמון? ולמי הוא שייך? ברור מאליו שאין פועל הנקיין מבעלי המקום, ולמרות שהוא מכיר בעל פה הכל, הוא אינו שלו משום שהוא לא קנה אותו כדין.

נענה הגר"א קוטלר זצ"ל ואמר: הוא הדין כאן, יכול להיות אדם בקי עצום בש"ס ובפוסקים ומכיר הוא בעל פה כלשונו כל תוספות נידח, אך אם חסרה לו מדה כלשהיא במ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם, אף שאין דומה לו בידיעת התורה, מכל מקום איננה תורה שלו, והוא דומה לפועל נקיין! לעומת זאת, אדם שהיקף ידיעותיו בתורה פחות הימנו, ומאידך השקיע הרבה עמל במ"ח קנייני התורה, אזי כל מה שלמד זו תורה שלו!

והדברים נוראים למתבונן.

"אדם גדול" נמדד לפי המ"ח קניינים

מסופר על מרן החזון איש זצ"ל (מובא בספר פאר הדור): פעם ביקר אצלו אדם ששימש כר"מ בישיבה קטנה, כשיצא הלה מחדרו פנה החזו"א זצ"ל לבני הבית באומרו: אדם גדול הוא! כששמעו זאת תמהו הרי אין הוא אלא למדן ממוצע ולא חסר למדנים מופלגים יותר, כששאלו על כך את פי החזון איש זצ"ל, ענה בזה הלשון: "אדם גדול לא נמדד לפי מה שהבריות אומרים עליו שהוא למדן, העיקר בזה הם קנייני התורה, יש "למדן גדול" אך הוא בעצמו "אדם קטן", ויש מי ש"אינו למדן גדול" אבל הינו "אדם גדול"! "הכל נקבע לפי המ"ח קניינים".

ובהזדמנות אחרת כשסיפרו לו על אחד שהיה מפורסם בציבור שהוא תלמיד חכם גדול, הפטיר "הוא אינו תלמיד חכם", וכששאלוהו מדוע התבטא כך בחריפות, אמר: "אני יודע שיש מ"ח קנייני התורה, ואני גם יודע שפלוגי זה אין בו מאומה ממ"ח קניינים אלו, ואם כן לא שייך שיהיה תלמיד חכם!!!".

ובאמת באגרותיו החזו"א זצ"ל מזכיר פעמים רבות את החשיבות של מ"ח הקניינים שהתורה נקנית בהם, ושהכל תלוי בזה.

וכה אמר הגאון רבי חיים שאול קרליץ זצ"ל: "אם חסר ללומד אחד מקנייני התורה אין זו תורה כלל".

גם המשגיח הגאון רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל היה אומר: אדם שיש לו הרבה ידיעות בתורה, אין זה נקרא שהתורה קנויה לו, כי מבלי מ"ח דברים אין לו קניין בתורה ואין הוא שייך כלל לתורה. בהזדמנות אחרת אמר לחתן בר מצוה "אם ברצונך לזכות לכתר תורה, עליך ללמוד את כל הארבעים ושמונה דברים שהתורה נקנית בהם, כי ללא זאת לא תוכל לזכות לכתרה של תורה".

במ"ח קניינים התורה נעשית חלק מהאדם

עוד כתב בספר לב אליהו שהעוסק בתורה אף שאין הוא יכול להשתלם לגמרי במ"ח קניינים שהתורה נקנית בהם צריך שיהיה לו על כל פנים מעט שייכות אליהם.

והסביר זאת במשל: אדם שגופו דל בשר ורזה מפני שנוהג לאכול הוא מעט,

מטבע הדברים כאשר יתחיל להרבות באכילתו אזי יעלה בשר על עצמותיו, נמצא שהמאכלים שאכל נעכלו במעיו ונהפכו לבשר, לכשמתבוננים במציאות זו, המסקנה המתבקשת היא אינה שנוספו בו חלקים אחרים שהסתפחו לגופו, אלא עתה הכל נעשה בשר מבשרו ועצם מעצמיו.

כן הדבר ברוחניות, אם קונה אדם דבר תורה במ"ח קנינים שהתורה נקנית בהן, נעשו כל הדברים שקנה לו חלק מהנפש ממש!

"אשת חיל" במ"ח קנינים

בספר מעלות התורה מביא אחיו של הגר"א זצ"ל את הפירוש הידוע שהפיוט "אשת חיל" מרמז על התורה, וכשם שידוע שישנה אשה טובה אשר מכונה בפי כל "אשת חיל" והיא משמשת עזר לבעלה על שם הכתוב "עזר כנגדו", ומאידך גיסא על נשים אחרות נאמר "ומוצא אני מר ממות את האשה", כן מצינו בדיוק לגבי התורה הקדושה, ובמה תלוי הדבר?

אמר הגאון זצ"ל: אשת חיל, "חיל" בגימטריא מ"ח, ולכן מי שמאמץ אל נפשו את מ"ח הקנינים שהתורה נקנית בהם, התורה בשבילו בגדר אשת חיל, ומי שאינו עושה זאת, אז ח"ו להיפך...

בספרנו זה הסובב כל כולו סביב המשנה של "מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם" בעזרה"ת נרחיב בהם בגדרם ובטעמיהם, נביא את מאמרי חז"ל השייכים לנושא, כן נצטט מהספרים העוסקים בענין, ואף נציין מעשה רב מהנהגותיהם של גדולי התורה והמוסר בכל הדורות.

